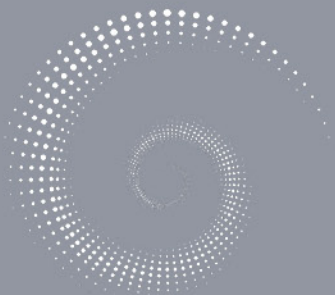

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 77

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΗΜΑΝΤΗΡΑΣ

Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Ιανουάριος 2024

ΚΕΝΤΡΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΡΕΥΝΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΙΝΗΣ ΤΥΠΟΥ

ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

Άρθρο 77

1. Η αυθεντική ερμηνεία των νόμων ανήκει στη νομοθετική λειτουργία.
2. Νόμος που δεν είναι πράγματι ερμηνευτικός ισχύει μόνο από τη δημοσίευσή του.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΗΜΑΝΘΡΑΣ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρουλάκης Ν., *Ποινικό Δίκαιο. Γενικό Μέρος. Θεωρία για το Έγκλημα*, Τόμος Ι, 2η εκδ., 2006· Augsberg I., *Die Lesbarkeit des Rechts. Texttheoretische Lektionen für eine postmoderne juristische Methodologie*, 2η εκδ., 2020· Βενιζέλος Ε., *Δικαστικός Έλεγχος της Συνταγματικότητας των Νόμων και Ερμηνεία του Συντάγματος*, 2022· Βλαχόπουλος Σπ., *Η αυθεντική ερμηνεία των νόμων: Ένας αναγκαίος θεσμός σεβασμού της νομοθετικής βούλησης ή ένας ακόμη δίαυλος επέμβασης της νομοθετικής στη δικαστική εξουσία; Από τη θεωρητική συμβολή του Απόστολου Παπαλάμπρου στην ισχύουσα συνταγματική ρύθμιση και την εφαρμογή της στην πράξη*, ΤοΣ 2008· Γεραπετρίτης Γ., «Άρθρο 77», σε: Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης (επιμ.), *Σύνταγμα. Κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2017· Γεωργιάδης Απ., *Εισαγωγή στη νομική επιστήμη*, 2020· Γεωργούλιας Γ., *Τινά περί του χρόνου της ισχύος των νόμων, ιδία δε των ψευδοερμηνευτικών, υπό το φως του ισχύοντος Συντάγματος (1975)*, ΝοΒ 1982· Knapp V., *Auslegung im Recht*, Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie 74/1988· Κουσουλάκος Γ., *Αυθεντική ερμηνεία και όροι της προσθετικής αυτής*, ΕΕΕΝ 1944· Κυπραίος Μ., *Το πρόβλημα της αναδρομικής δυνάμεως του νόμου*, ΝοΒ 1963· Larenz K./Canaris C.-W., *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, 3η εκδ., 1995· Μανούσος Σπ., *Η αρχή της μη αναδρομής των νόμων και η σημασία της δια τον νομοθέτην και τον ερμηνευτήν (άρθρο 2 Α.Κ.)*, Θέμις 1951· Πανταζάτος Ι., *Η αυθεντική ερμηνεία των νόμων στο ισχύον ελληνικό δικαιοσύστημα - άρθρο 77 του Συντάγματος*, Αρμενόπουλος 2010· Παπαλάμπρου Α., *Οι ερμηνευτικοί νόμοι και τα όρια της αυθεντικής ερμηνείας*, ΕΕΑΝ 1959· Παπαντωνίου Νικ., «Το πρόβλημα της αναδρομικής δύναμης του νόμου», σε: *Ελεγκτικό Συνέδριο 1833-1983. Τιμητικός τόμος για τα εκατόν πενήντα χρόνια*, 1984· Παραράς Π., «Άρθρον 77», σε: *Σύνταγμα 1975 – Corpus, II, άρθρα 51-80. Κοινοβουλευτικό Δίκαιο*, 1985· Ράικος Α., *Η αναδρομικότητα των νόμων εν τω ελληνικώ και αλλοδαπώ συνταγματικώ δικαίω*, ΕΔΔ 1966· Schnapp F., *Unbegrenzte Nachbesserung von Gesetzen bei unklarer und verworrener Rechtslage?*, JZ 2011· Σημανθράς Ν., *Διοικητικές κυρώσεις. Δικαιοκρατικές εγγυήσεις και όρια επιβολής*, 2021· Σούρλας Π., *Justi atque injusti scientia. Μια εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου*, 1995· Σταμάτης Κ., *Μεθοδολογία του Δικαίου. Θεμελίωση των νομικών κρίσεων*, 2η έκδ., 2019· Σπυρόπουλος Φ., *Η ερμηνεία του Συντάγματος. Εφαρμογή ή υπέρβαση της παραδοσιακής μεθοδολογίας του δικαίου*, 1999· Ο ίδιος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2020· Σταματάτοπουλος Σ., *Η δικονομική αναδρομή των νέων ουσιαστικών και ερμηνευτικών νόμων*, 1989· Treffer Chr., *Nach dem Gesetz oder: Die Kunst, authentisch zu bleiben, Recht*

und Politik, 59/2023· Φορτσάκης Θ./Παναζόπουλος Π., *Η δυνατότητα αναδρομικής εφαρμογής των άρθρων 15 παρ. 3 Ν. 3888/2010 και 48 παρ. 3 Ν. 2238/1994 σε περίπτωση ελέγχου για την προσαύξηση περιουσίας*, ΔΕΕ 2015· Χρυσόγονος Κ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, 3η εκδ., 2022.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
II. Η ΑΥΘΕΝΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ (άρθρο 77 παρ. 1).....	6
1. Μέθοδοι και αρμοδιότητα ερμηνείας των νόμων.....	6
2. Η αρμοδιότητα αυθεντικής ερμηνείας των νόμων.....	8
Α. Η συνταγματική απονομή της αρμοδιότητας και τα όριά της.....	8
Β. Προϋποθέσεις άσκησης της αρμοδιότητας αυθεντικής ερμηνείας.....	11
III. ΜΗ ΑΝΑΔΡΟΜΙΚΟΤΗΤΑ ΨΕΥΔΟΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ (άρθρο 77 παρ. 2).....	14
1. Η δικαιολογητική βάση του συνταγματικού κανόνα.....	14
2. Νομολογιακή αντιμετώπιση.....	15
IV. ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.....	16

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- 1 Το δίκαιο ως τρόπος ρύθμισης κοινωνικών σχέσεων απαρτίζεται από το σύνολο των κανόνων δικαίου, που ορίζουν υπό τη μορφή δεοντολογικών επιταγών *τί πρέπει* να συμβεί στις ρυθμιζόμενες σχέσεις και καταστάσεις¹. Οι πηγές του δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη είναι οι νόμοι, δηλαδή οι γραπτοί κανόνες δικαίου που θεσπίζονται από την κρατική εξουσία, και το έθιμο². Οι νομοθετικές πηγές του δικαίου

¹ Για το δίκαιο ως τρόπο ρύθμισης των κοινωνικών σχέσεων και τον δεοντολογικό χαρακτήρα των κανόνων δικαίου βλ. τις βιβλιογραφικές παραπομπές σε Ν. Σημαντήρα, «Άρθρο 43», σε: Σπ. Βλαχόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Γ. Τασόπουλος (επιμ.), *Σύνταγμα. Ερμηνεία κατ' άρθρο*, 2023, παρ. 1. Από τη σκοπιά της θεωρίας δικαίου, οι εν ευρεία εννοία κανόνες δικαίου (Rechtsnormen, norms) που θέτουν γενικές και αφηρημένες ρυθμίσεις διακρίνονται σε κανόνες δικαίου υπό τη στενή έννοια του όρου (rules, Rechtsregeln) και αρχές δικαίου (principles, Rechtsprinzipien). Στο πλαίσιο της παρούσας ανάπτυξης η χρήση του όρου «*κανόνας δικαίου*» γίνεται υπό την ευρεία έννοιά του. Για τη δικαιοθεωρητική διάκριση μεταξύ αρχών δικαίου και κανόνων δικαίου εν στενή έννοια βλ. συνοπτικά, με περαιτέρω παραπομπές στην ειδική βιβλιογραφία Ν. Σημαντήρα, *Διοικητικές κυρώσεις. Δικαιοκρατικές εγγυήσεις και όρια επιβολής*, 2021, σελ. 289 επ. Για την όλη προβληματική της διάκρισης μεταξύ αρχών και κανόνων από τη σκοπιά της φιλοσοφίας του δικαίου βλ. αναλυτικά Π. Σούρλα, *Δίκαιο και δικανική κρίση. Μια φιλοσοφική αναθεώρηση της μεθοδολογίας του δικαίου*, 2017, σελ. 327 επ.

² Α. Μάνεσης, *Συνταγματικό Δίκαιο Ι*, 1990, σελ. 108 επ., που διαπιστώνει ότι στα σύγχρονα κράτη είναι ελάχιστος ο χώρος που καταλαμβάνει το εθιμικό δίκαιο. Για την έννοια των «*πηγών του δικαίου*», Κ. Τσάτσος, «Τινὰ περὶ τῶν πηγῶν τοῦ παρ' ἡμῶν ἰσχύοντος δικαίου», σε: *Μελέται Φιλο-*

είναι διαρθρωμένες ιεραρχικά³: Στην πρώτη βαθμίδα κείται το (τυπικό) Σύνταγμα ως θεμελιώδης νόμος, με ανώτερη τυπική ισχύ έναντι των λοιπών πηγών. Έπονται οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ, που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου⁴. Στην επόμενη βαθμίδα βρίσκονται οι νόμοι αυξημένης τυπικής ισχύος, οι (τυπικοί) νόμοι που ψηφίζονται από τη Βουλή και οι πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, που εκδίδονται σε έκτακτες περιπτώσεις εξαιρετικά επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης⁵. Τέλος, πηγές δικαίου στην τέταρτη βαθμίδα είναι οι (ουσιαστικοί) νόμοι που θεσπίζονται από όργανα της εκτελεστικής εξουσίας, μέσω της έκδοσης κανονιστικών πράξεων της διοίκησης⁶. Πρόκειται για πηγές *γραπτών* κανόνων δικαίου, με την έννοια ότι εμφανίζονται στην έννομη τάξη υπό τη μορφή κειμένων με *γλωσσική* διατύπωση. Όπως κάθε γραπτό κείμενο, οι κανόνες δικαίου επιδέχονται *ερμηνείας*, δηλαδή διακρίβωσης του νοήματός τους⁷. Τούτο αποτελεί άλλωστε λογική συνέπεια της φύσης των γραπτών κανόνων ως ανθρώπινων δημιουργημάτων: Η διατύπωση του περιεχομένου των κανόνων δεν συνιστά απλώς αποτύπωση κάποιου φυσικού φαινομένου ή μορφή μονομερούς έκφρασης αλλά διενεργείται στο πλαίσιο *επικοινωνίας*, καθώς η

2

σοφίας του Δικαίου I, 1939, σελ. 133 επ. · Idem, *Το πρόβλημα των πηγών του δικαίου* (1941), 1993, σελ. 10 επ. · και από τη σύγχρονη βιβλιογραφία Μ. Βλάχου-Βλαχοπούλου, *Οι Πηγές του Δημοσίου Δικαίου*, 2020, σελ. 8 επ.

³ Π. Δαγτόγλου, *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, 2014, σελ. 78 επ.

⁴ Άρθρο 28 παρ. 1 Σ.

⁵ Άρθρα 44 παρ. 1, 73 επ. και 107 παρ. 1 Σ.

⁶ Π. Δαγτόγλου, *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 78. Για την προβληματική της θέσεως των κανονιστικών διαταγμάτων στην ιεραρχία των πηγών των κανόνων δικαίου βλ. Ν. Σημαντήρα, «Άρθρο 43», ό.π., παρ. 10, με περαιτέρω παραπομπές στη βιβλιογραφία.

⁷ Π. Σούρλας, *Justi atque injusti scientia. Μια εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου*, 1995, σελ. 144 · καθώς και Απ. Γεωργιάδης, *Εισαγωγή στη νομική επιστήμη*, 2020, σελ. 200: «*Ερμηνεία καλείται η νοητική διεργασία που κατατείνει στην εξακρίβωση και αποκάλυψη του νοήματος ενός κανόνα δικαίου*», με πλούσιες παραπομπές στη γενική βιβλιογραφία περί ερμηνείας του δικαίου. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο γενικότερος προβληματισμός αν το δίκαιο που τίθεται από γραπτές πηγές είναι δυνατό να συλληφθεί νοηματικά μέσω μεθόδων νομικής, γλωσσικής ή άλλης επιστημονικής *ερμηνείας*, καθώς ήδη η διάγνωση *κενών* δικαίου καταδεικνύει ότι οι νόμοι πιθανώς «*σιγούν*» και επομένως είναι αναγκαίο ο εφαρμοστής του δικαίου να καταφύγει σε σκέψεις και αξιολογήσεις πέραν της ερμηνείας γραπτών κανόνων θετικού δικαίου, βλ. αναλυτικά Ι. Augsberg, *Die Lesbarkeit des Rechts. Texttheoretische Lektionen für eine postmoderne juristische Methodologie*, 2n εκδ., 2020, σελ. 9 επ, 27 επ., 95 επ.

δεοντολογική επιταγή που θέτει κάθε κανόνας απευθύνεται σε κύκλο αποδεκτών με σκοπό τη ρύθμιση της συμπεριφοράς τους⁸. Από την ερμηνεία του γραπτού κανόνα ως φαινομένου γλωσσικής επικοινωνίας εξαρτάται τελικά το περιεχόμενο που εκλαμβάνει η δεοντολογική επιταγή και κατά συνέπεια η κατεύθυνση, προς την οποία πρέπει να στραφεί η κρίσιμη συμπεριφορά για να τηρηθεί ο κανόνας: Απώτερη επιδίωξη της νομοθετικής θέσπισης κανόνων είναι να διαμορφωθεί η κοινωνική πραγματικότητα σύμφωνα με το (οριζόμενο) δέον και να επιτευχθεί έτσι σύγκλιση μεταξύ δέοντος και όντος. Η εκπλήρωση της ρυθμιστικής λειτουργίας των κανόνων δικαίου είναι επομένως άρρηκτα συνδεδεμένη με την ερμηνεία του περιεχομένου τους.

- 3 Οι συνταγματικοί κανόνες του άρθρου 77 ρυθμίζουν ζητήματα που άπτονται της ερμηνείας των νόμων. Ο κανόνας του άρθρου 77 παρ. 1 απονέμει αποκλειστική αρμοδιότητα στη νομοθετική λειτουργία να ερμηνεύει *αυθεντικά* τους νόμους, να καθορίζει δηλαδή με δεσμευτικό τρόπο το νόημα κανόνων δικαίου που έχουν ήδη τεθεί σε ισχύ με έτερο νόμο. Η ερμηνεία καλείται αυθεντική για τον λόγο ότι διενεργείται από το ίδιο όργανο που θέσπισε τον ερμηνευόμενο νόμο. Έτσι, η αυθεντική ερμηνεία συντελείται νομοθετικά, με τη θέσπιση *ερμηνευτικού* νόμου που λειτουργεί καταρχήν *αναδρομικά*, υπό την έννοια ότι ο καθορισμός του νοήματος του ερμηνευόμενου νόμου ανατρέχει στον χρόνο έναρξης της ισχύος του. Κατά τη συνταγματική επιταγή του άρθρου 77 παρ. 2 όμως, η αναδρομικότητα απαγορεύεται, αν (κριθεί ότι) ο νόμος που θεσπίζεται κατ' ενάσκηση της αρμοδιότητας αυθεντικής ερμηνείας δεν είναι πράγματι ερμηνευτικός: Οι λεγόμενοι *ψευδοερμηνευτικοί* νόμοι ισχύουν μόνο για το μέλλον, δηλαδή από το χρονικό σημείο της δημοσίευσής τους και εφεξής.
- 4 Αξιοσημείωτο είναι ότι ο κανόνας του άρθρου 77 παρ. 1 θεσπίστηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1844 κατά το πρότυπο του άρθρου 28 του βελγικού Συντάγματος του 1831, που είχε ως σκοπό να διασφαλίσει ότι η αυθεντική ερμηνεία των νόμων απονέμεται αποκλειστικά στη νομοθετική λειτουργία και δεν ασκείται από όργανα της εκτελεστικής εξουσίας⁹: Σύμφωνα με το σύστημα που είχε ισχύσει στη Γαλλία κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ 1807 και 1828, προβλεπόταν εξουσία αυθεντικής ερμηνείας

⁸ Π. Σούρλας, *Justi atque injusti scientia*, ό.π., σελ. 144 επ.

⁹ Τούτο αναγνωρίζεται και από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, που δέχεται παραδοσιακά ότι «η συνταγματική επιταγή αυθεντικής ερμηνείας των νόμων αποκλειστικά από το νομοθέτη συνιστά κανόνα που ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας, απαγορεύοντας στη δεύτερη να ερμηνεύει αυθεντικά τη βούληση της πρώτης», βλ. ΣτΕ 2242/2011, σκέψη 7, με παρομπή στη ΣτΕ 866/1950, σελ. 4-5.

των νόμων με κανονιστικό διάταγμα του Conseil d'État¹⁰. Από το 1844 ο κανόνας περιλαμβάνεται σταθερά σε όλα τα Συντάγματα της ελληνικής συνταγματικής ιστορίας¹¹. Αντίθετα, η απαγόρευση αναδρομικής ισχύος των ψευδοερμηνευτικών νόμων υιοθετήθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1975 για τον λόγο ότι ο συντακτικός νομοθέτης επεδίωξε να αντιμετωπίσει τις διακυμάνσεις της νομολογίας κατά τις προηγούμενες δεκαετίες¹². Παρότι η έννοια της αυθεντικής ερμηνείας των νόμων μέσω της έκδοσης ερμηνευτικών νόμων δεν είναι ελληνικής εμπνεύσεως¹³, η συνταγματική ρύθμισή της σπανίζει πλέον στον ευρωπαϊκό νομικό χώρο και σε αρκετές έννομες τάξεις η όλη προβληματική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ακόμη και ως παρωχημένη¹⁴. Στη χώρα μας πάντως το πρακτικό της αντίκρισμα δεν είναι αμελητέο, καθώς

¹⁰ Α. Παπαλάμπρου, *Οι ερμηνευτικοί νόμοι και τα όρια της αυθεντικής ερμηνείας*, ΕΕΑΝ 1959, σελ. 159 (183), ο οποίος εξηγεί ότι ο σκοπός θέσπισης της διάταξης του άρθρου 28 του Βελγικού Συντάγματος του 1831 ήταν η αποδοκιμασία του συστήματος που είχε ισχύσει στη Γαλλία και επέτρεπε την αυθεντική ερμηνεία των νόμων από την εκτελεστική εξουσία δια κανονιστικού διατάγματος. Επρόκειτο για την εξουσία αυθεντικής ερμηνείας που ανήκε από το 1807 ως το 1828 στο *Conseil d'État*, βλ. Π. Παραρά, *Σύνταγμα 1975 – Corpus, II, άρθρα 51–80. Κοινοβουλευτικό Δίκαιο*, 1985, σελ. 480 (υποσημ. 21).

¹¹ Άρθρο 19 του Συντάγματος 1844: «*Η επίσημος έρμηνεία τῶν Νόμων ανήκει εἰς τὴν Νομοθετικὴν ἐξουσίαν*». Άρθρο 26 του Συντάγματος 1864, άρθρο 28 εδάφ. Β' του Συντάγματος 1927 και άρθρο 26 του Συντάγματος 1952: «*Η αυθεντικὴ έρμηνεία τῶν νόμων ανήκει εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν*».

¹² Σπ. Βλαχόπουλος, *Η αυθεντική ερμηνεία των νόμων: Ένας αναγκαίος θεσμός σεβασμού της νομοθετικής βούλησης ή ένας ακόμη διάυλος επέμβασης της νομοθετικής στη δικαστική εξουσία*, ΤοΣ 1/2008.

¹³ Γ. Κουσουλάκος, *Αυθεντική ερμηνεία και όροι προσθενέργειας αυτής*, ΕΕΝ 1944, σελ. 121 (υποσημ. 6).

¹⁴ Chr. Treffer, *Nach dem Gesetz oder: Die Kunst, authentisch zu bleiben*, Recht und Politik 59/2023, σελ. 21: Ακόμη και στην Αυστρία, όπου ο αστικός κώδικας προβλέπει ρητώς δυνατότητα αυθεντικής ερμηνείας των νόμων του ιδιωτικού δικαίου, η χρήση της εν λόγω δυνατότητας είναι σπάνια. Πρβλ. άρθρο 8 του αυστριακού αστικού κώδικα, σύμφωνα με το οποίο «μόνον ο νομοθέτης διαθέτει την εξουσία, να ερμηνεύσει νόμο κατά τρόπο γενικά δεσμευτικό». Αξιοσημείωτο είναι ότι το Σύνταγμα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (Grundgesetz) δεν απονέμει ρητώς αρμοδιότητα αυθεντικής ερμηνείας ούτε προβλέπει αντίστοιχη δυνατότητα, το δε ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (Bundesverfassungsgericht) δέχεται ότι τα δικαστήρια δεν δεσμεύονται από νομοθετικές διατάξεις που ερμηνεύουν ήδη θεσπισθέντες κανόνες δικαίου: Η αποκλειστική αρμοδιότητα δεσμευτικής ερμηνείας των νόμων ανήκει στη δικαστική εξουσία και νομοθετικές ρυθμίσεις που θεσπίζονται με σκοπό την αυθεντική ερμηνεία των νόμων αντιμετωπίζονται όπως κάθε άλλη περίπτωση αναδρομικής νομοθέτησης, βλ. BVerfG, απόφ. της 21^{ης} Ιουλίου 2010, παρ. 72 (BVerfGE 126, 369). Για μια συνολική εποπτεία της σχετικής νομολογίας του BVerfG βλ. F. Schnapp, *Unbegrenzte Nachbesserung von Gesetzen bei unklarer und verworrener Rechtslage?*, JZ 2011, σελ. 1125 επ.

συχνά ο νομοθέτης επιχειρεί να ερμηνεύσει αυθεντικά ήδη θεσπισθείσες ρυθμίσεις, προκαλώντας αντίστοιχα τη δικαστική εξουσία να κρίνει κάθε φορά αν πρόκειται για ερμηνευτικό νόμο αναδρομικής ισχύος ή για ψευδοερμηνευτικό νόμο που επιτρέπεται να ισχύσει μόνον *ex nunc*.

II. Η ΑΥΘΕΝΤΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ (ΑΡΘΡΟ 77 ΠΑΡ. 1)

1. Μέθοδοι και αρμοδιότητα ερμηνείας των νόμων

- 5 Στη νομική επιστήμη της ηπειρωτικής Ευρώπης αναγνωρίζονται παραδοσιακά τέσσερις βασικές μέθοδοι ερμηνείας των νόμων, οι οποίες αναπτύχθηκαν αρχικά από τον κλασικό νομικό του δεκάτου ενάτου αιώνα *Friedrich Carl von Savigny*¹⁵. Αφετηρία και όριο κάθε ερμηνείας είναι το γράμμα του νόμου: Κάθε ερμηνευτική προσέγγιση εκκινεί δηλαδή από τη γραμματική διατύπωση και οριοθετείται από αυτή, υπό την έννοια ότι η ερμηνεία δεν επιτρέπεται να είναι ευθέως αντίθετη στα ρητώς οριζόμενα. Θεμελιώδους σημασίας είναι, *δεύτερον*, η τελολογική ερμηνεία, η σύλληψη δηλαδή της επιταγής ενόψει του σκοπού που επιδιώκεται να εξυπηρετηθεί με τη θέσπιση του κανόνα δικαίου. *Τρίτον*, ένας νόμος μπορεί να ερμηνευθεί από ιστορική σκοπιά, υπό το φως του ιστορικού πλαισίου της θέσπισής του, που καθιστά ευχερέστερη τη διάγνωση του σκοπού και του σκεπτικού του νομοθέτη στο ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της εποχής. Πάντοτε οι κανόνες δικαίου πρέπει να ερμηνεύονται, *τέταρτον*, σε σχέση με άλλους κανόνες της έννομης τάξης, στο πλαίσιο της λεγόμενης συστηματικής ερμηνείας. Πέραν των τεσσάρων μεθόδων ερμηνείας, αναγνωρίζονται στη νομική επιστήμη μέθοδοι επίλυσης τυχόν συγκρούσεων μεταξύ των κανόνων, που λειτουργούν ως «*ερμηνεία εκτός του κανόνα αλλά εντός του δικαίου*»¹⁶: Έτσι, κανόνες που θεσπίζονται από πηγές ανώτερης τυπικής ισχύος υπερέχουν έναντι κανόνων από πηγές που έπονται (*lex superior derogat legi inferiori*), ο ειδικότερος κανόνας προηγείται του γενικού (*lex specialis derogat legi generali*) και ο νεότερος του προγενέστερου (*lex posterior derogat legi priori*).
- 6 Οι νόμοι ερμηνεύονται ενόψει της εφαρμογής τους¹⁷, στο πλαίσιο νομικού συλλογισμού

¹⁵ F. C. v. Savigny, *System des heutigen Römischen Rechts*, τόμος 1, 1840, σελ. 206 επ. Για τη «*βασική τετράδα μεθόδων ερμηνείας του Savigny*», Κ. Σταμάτης, *Μεθοδολογία του Δικαίου*, 2019, σελ. 121 επ.

¹⁶ Φ. Σπυρόπουλος, *Η ερμηνεία του Συντάγματος. Εφαρμογή ή υπέρβαση της παραδοσιακής μεθοδολογίας του δικαίου*, 1999, σελ. 95 επ.

¹⁷ Αναλυτικά για τη λειτουργία της ερμηνείας στο πλαίσιο της εφαρμογής των νόμων στο κλασικό

τριών σταδίων¹⁸. Στο πρώτο στάδιο της *μείζονος προτάσεως* ανευρίσκεται και ερμηνεύεται ο εφαρμοστέος κανόνας δικαίου που θέτει τη γενική και αφηρημένη ρύθμιση, η οποία απευθύνεται σε αόριστο κατ' αριθμό και ταυτότητα κύκλο προσώπων για τη ρύθμιση κάθε περιγραφόμενης περίπτωσης. Έτσι, η ερμηνεία των κανόνων δικαίου είναι επίσης γενική και αφηρημένη, υπό την έννοια ότι αναφέρεται στον ερμηνευόμενο κανόνα καθ' εαυτό, χωρίς αναγωγή σε συγκεκριμένη υπόθεση ή περίπτωση. Στο δεύτερο στάδιο της *ελάσσονος προτάσεως* του συλλογισμού εντοπίζονται τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης περίπτωσης και διενεργείται ο νομικός τους χαρακτηρισμός, προκειμένου να καταστεί δυνατή η νομική τους αξιολόγηση εν σχέσει με τον ερμηνευθέντα κανόνα δικαίου. Το τρίτο στάδιο αφορά την *υπαγωγή* των πραγματικών περιστατικών στον ερμηνευθέντα κανόνα δικαίου και τη διατύπωση του συμπεράσματος.

Ερμηνεία του νόμου είναι απαραίτητη σε κάθε περίπτωση εφαρμογής κανόνων δικαίου. Έτσι, κάθε αποδέκτης δεοντολογικής επιταγής που θεσπίζεται νομοθετικά προβαίνει σε ερμηνεία του νόμου και διαμορφώνει αντίστοιχα τη συμπεριφορά του. Ωστόσο, η ερμηνεία του νόμου επιδρά *δεσμευτικά* στη ρύθμιση ορισμένης περίπτωσης, όταν διενεργείται από τα δικαστήρια¹⁹ κατά την άσκηση της δικαιοδοτικής τους αρμοδιότητας που τους απονέμεται από το Σύνταγμα, στο πλαίσιο δηλαδή της επίλυσης ιδιωτικών και διοικητικών διαφορών και της επιβολής ποινών για την τέλεση εγκλημάτων²⁰. Παρότι η νομολογία δεν αποτελεί πηγή δικαίου και καταρχήν δεν γεννάται υποχρέωση του δικαστή να ακολουθήσει ορισμένη ερμηνεία του εφαρμοστέου κανόνα για τον

7

έργο των Κ. Larenz/C.-W. Canaris, *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*, 1995 σελ. 133 επ.

¹⁸ Ibidem, σελ. 91 επ. · Π. Σούρλας, *Justi atque injusti scientia*, ό.π., σελ. 133 επ. · Κ. Σταμάτης, *Μεθοδολογία του Δικαίου*, ό.π., σελ. 69 επ.

¹⁹ Όπως επισημαίνει ο Φ. Σπυρόπουλος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2η εκδ., 2020, σελ. 153, η αρμοδιότητα του δικαστή να ερμηνεύει και να διαπλάθει το δίκαιο είναι πλέον τόσο αυτονόητη που θεωρείται ότι αποτελεί «το πεπρωμένο του δικαίου».

²⁰ Βλ. άρθρο 87 παρ. 1 Σ., σύμφωνα με το οποίο «η δικαιοσύνη απονέμεται από δικαστήρια συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές, που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία». Περαιτέρω, τα δικαστήρια σε διοικητικά, πολιτικά και ποινικά (άρθρο 93 παρ. 1): Οι διοικητικές διαφορές υπάγονται στο Συμβούλιο της Επικρατείας και τα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου (άρθρο 94 παρ. 1), οι ιδιωτικές διαφορές και οι υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας υπάγονται στα πολιτικά δικαστήρια (άρθρο 94 παρ. 2) και στα τακτικά ποινικά δικαστήρια ανήκει η τιμωρία των εγκλημάτων και η λήψη όλων των μέτρων που προβλέπουν οι ποινικοί νόμοι (άρθρο 96 παρ. 1).

λόγο ότι έχει γίνει δεκτή από τα δικαστήρια σε άλλες δίκες²¹, οι δικαστικές αποφάσεις παράγουν *δεδικασμένο*: Κατά τούτο, η ερμηνευτική εκδοχή του νόμου που υιοθετείται σε κάθε δικαστική απόφαση επιδρά στην απονομή δικαιοσύνης και είναι δεσμευτική τουλάχιστον για τα διάδικα μέρη, εντός των αντικειμενικών και υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου.

2. Η αρμοδιότητα αυθεντικής ερμηνείας των νόμων

A. Η συνταγματική απονομή της αρμοδιότητας και τα όριά της

- 8 Υπό το φως της αρμοδιότητας της δικαστικής εξουσίας να ερμηνεύει τους νόμους κατά την άσκηση του δικαιοδοτικού της έργου καθίσταται εμφανής η σημασία του άρθρου 77 παρ. 1 του Συντάγματος, που απονέμει την αρμοδιότητα αυθεντικής ερμηνείας των νόμων αποκλειστικά στη νομοθετική λειτουργία. Πρόκειται κατ' ουσίαν για μια *εξαίρεση* από τον κανόνα της δικαστικής ερμηνείας των νόμων. Η εν λόγω εξαίρεση θα ήταν ατελέσφορη, αν η αυθεντική ερμηνεία από τη νομοθετική λειτουργία δεν ήταν δεσμευτική για τα όργανα της εκτελεστικής και δικαστικής εξουσίας. Επομένως, *πρώτον*, ο ερμηνευτικός νόμος παράγει τα έννομα αποτελέσματά του έναντι πάντων και δεσμεύει και τα δικαστήρια, με την έννοια ότι δεν επιτρέπεται να ακολουθήσουν διαφορετική ερμηνευτική εκδοχή από αυτή που ορίζει ο ερμηνευτικός νόμος, εκτός αν πρόκειται για περίπτωση που έχει ήδη κριθεί με αμετάκλητη²² δικαστική απόφαση. Στη θεωρία έχει υποστηριχθεί ότι «οί έρμηνευτικοί νόμοι δέν εισάγουν πράγματι νέον δίκαιον, άλλ' αποκαλύπτουν τήν έξ ύπαρχῆς έννοιαν τῶν έρμηνευόμενων, λογιζόμενοι ως σύγχρονοι αὐτῶν καί ως έκ τούτου δεσμεύουν τὸν δικαστὴν τῆς εἰς πᾶν στάδιον

²¹ Πρβλ. όμως τις επιταγές του άρθρου 100 παρ. 1 περ. ε) και στ) και 4 του Συντάγματος, που απονέμει αρμοδιότητες άρσης της αμφισβήτησης για την ουσιαστική αντισυνταγματικότητα ή την έννοια διατάξεων τυπικού νόμου στο Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο (ΑΕΔ): Οι αποφάσεις του ΑΕΔ ισχύουν από τη δημοσίευσή τους έναντι όλων (erga omnes) και δεν δεσμεύουν μόνον τα διάδικα μέρη αλλά άπαντες, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων, ιδίως υπό την έννοια ότι η ερμηνεία που υιοθέτησε το ΑΕΔ για τις διατάξεις που αποτέλεσαν το αντικείμενο της κρίσης δεσμεύει όλα τα δικαστήρια για όλες τις σχετικές διαφορές που θα προκύψουν στο μέλλον, βλ. με παραπομπές στη νομολογία και βιβλιογραφία Κ. Γιαννακόπουλο, «Άρθρο 100», σε: Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης (επιμ.), *Σύνταγμα. Κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2017, σελ. 1566 (1593 επ.)· Ε. Πρεβεδούρου/Μ.Χ. Βλάχου-Βλαχοπούλου, «Άρθρο 100», σε: Σπ. Βλαχόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Γ. Τασόπουλος, *Σύνταγμα*, ό.π., σελ. 84 επ., με περαιτέρω παραπομπές στη βιβλιογραφία.

²² Τούτο συνάγεται από την αρχή της διάκρισης των εξουσιών, βλ. Φ. Σπυρόπουλο, *Η ερμηνεία του Συντάγματος*, ό.π., σελ. 4 (υποσημ. 17), με παραπομπές στις ΑΠ 64/1957 και ΣτΕ 2172/1963.

έκκρεμοῦς δίκης»²³. Ακριβώς όμως λόγω της υποχρέωσης της δικαστικής εξουσίας να ακολουθήσει την ερμηνευτική εκδοχή που ορίζεται από τον ερμηνευτικό νόμο, παρίσταται ως πειστικότερη η θέση ότι με την αυθεντική ερμηνεία εισάγεται τελικά «νέον δίκαιον», που εξαιρεί τον αυθεντικώς ερμηνευόμενο νόμο από τον κανόνα της δικαστικής ερμηνείας των νόμων: Η αυθεντική ερμηνεία δεν συνιστά στην πραγματικότητα ειδική μορφή ερμηνείας αλλά τρόπο νομοθετικού καθορισμού²⁴ του νοήματος ήδη θεσπισθέντων κανόνων δικαίου.

Δεύτερον, η αυθεντική ερμηνεία που διενεργείται με ερμηνευτικό νόμο έχει αναδρομική ισχύ, όπως συνάγεται εξ αντιδιαστολής (argumentum e contrario) από την απαγόρευση αναδρομικής ισχύος που τίθεται δια του άρθρου 77 παρ. 2 για τους ψευδοερμηνευτικούς νόμους. Εφόσον δηλαδή οι νόμοι που (κρίνεται ότι) δεν είναι πράγματι ερμηνευτικοί ισχύουν μόνον από τη δημοσίευσή τους και εφεξής, (συνάγεται εξ αντιδιαστολής ότι) όσοι νόμοι όντως ερμηνεύουν αυθεντικά ήδη θεσπισθέντες κανόνες δικαίου ισχύουν αναδρομικά. Η αναδρομική ισχύς του ερμηνευτικού νόμου γεννά προβληματισμούς ενόψει του ότι, κατά τα ανωτέρω, η αυθεντική ερμηνεία συνιστά τρόπο νομοθετικού καθορισμού του νοήματος άλλων νόμων: Παρότι η αναδρομική νομοθέτηση δεν απαγορεύεται καταρχήν από το Σύνταγμα²⁵, ειδικότεροι συνταγματικοί

9

²³ Γ. Γεωργουλίας, *Τινά περί του χρόνου της ισχύος των νόμων, ιδία δε των ψευδοερμηνευτικών, υπό το φως του ισχύοντος Συντάγματος* (1975), ΝοΒ 1982, σελ. 1045 (1047), που υποστηρίζει ότι οι ερμηνευτικοί νόμοι έχουν αναδρομική δύναμη και μάλιστα δραστηκότερη εκείνης των απλών αναδρομικών νόμων καθ' όσον αφορά στις επίδικες σχέσεις, καταλαμβάνοντας και τις εκκρεμείς δίκες ενώπιον του εφετείου ή του ακυρωτικού.

²⁴ Γ. Κουσουλάκος, *Αυθεντική ερμηνεία*, ό.π., σελ. 121: «Αυθεντική έρμηνεία, κατά την γνήσιαν αὐτῆς έννοιαν, εἶναι, ώς γνωστόν, ό δι' ύστερου νόμου καθορισμός τῆς έννομιας προτέρου τινός νόμου ἢ συγκεκριμένης διατάξεως αὐτοῦ». Ομοίως Φ. Σπυρόπουλος, *Η ερμηνεία του Συντάγματος*, ό.π., σελ. 4· Σπ. Βλαχόπουλος, *Η αυθεντική ερμηνεία των νόμων*, ό.π., σελ. 39 (42), με περαιτέρω παραπομπές στη θεωρία. Ομοίως και V. Knapp, *Auslegung im Recht*, Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie 74/1988, σελ. 145 (147).

²⁵ Όπως γίνεται δεκτό από την πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Αρείου Πάγου, το Σύνταγμα δεν αποκλείει στον κοινό νομοθέτη, εκτός των ειδικώς σε αυτό προβλεπομένων περιπτώσεων (άρθρα 7 παρ. 1, 77 παρ. 2 και 78 παρ. 2 Σ.), να ρυθμίζει αναδρομικώς έννομες σχέσεις με την έκδοση γενικών κανόνων, εφόσον τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, βλ. ενδεικτικά ΣτΕΟΛ 734/2016, σκέψη 11 και ΑΠ 1691/2022. Η ευχέρεια αναδρομικής νομοθέτησης περιορίζεται πάντως από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας, το δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας και την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών, καθώς από τις εν λόγω επιταγές συνάγεται ότι ο κοινός νομοθέτης δεν κωλύεται, κατ' αρχήν, να μεταβάλλει, ακόμη και με αναδρομική δύναμη, τις κείμενες ουσιαστικές ρυθμίσεις του νόμου, αρκεί όμως η επέμβασή του να μην αποτελεί ευθεία

κανόνες ορίζουν ρητώς ότι δεν επιτρέπεται αναδρομική ισχύς των νόμων. Πρόκειται αφενός για την απαγόρευση αναδρομικής ισχύος ποινικού νόμου που θεμελιώνει ή επαυξάνει το αξιόποινο (*nullum crimen nullum poena sine lege praevia*)²⁶. Και αφετέρου για την απαγόρευση επιβολής φόρου ή άλλου οικονομικού βάρους με νόμο που ισχύει αναδρομικά πέρα από το προηγούμενο οικονομικό έτος²⁷. Συνακολούθως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η αρμοδιότητα αυθεντικής ερμηνείας των νόμων που απονέμεται στη νομοθετική λειτουργία οριοθετείται από το ίδιο το Σύνταγμα ως εξής: Νόμοι που δεν είναι πράγματι ερμηνευτικοί ή, ακόμη και αν είναι ερμηνευτικοί, έχουν ως συνέπεια την θεμελίωση ή επαύξηση του αξιοποιίνου ή την επιβολή φόρου για προηγούμενα οικονομικά έτη, δεν ισχύουν αναδρομικά.

- 10 *Τρίτον*, προβληματισμοί γεννώνται τόσο σε σχέση με τον αποδέκτη της απονεμόμενης από το Σύνταγμα αρμοδιότητας αυθεντικής ερμηνείας όσο και με το εύρος της έννοιας των νόμων που επιτρέπεται να ερμηνευτούν αυθεντικά. Λαμβανομένου υπ' όψιν ότι ως αυθεντική νοείται η ερμηνεία κανόνων από το ίδιο όργανο που τους θέσπισε, ερωτάται αν η αρμοδιότητα αυθεντικής ερμηνείας απονέμεται μόνο στη Βουλή που ψηφίζει τυπικούς νόμους ή σε κάθε όργανο που θεσπίζει νόμους υπό την ουσιαστική έννοια, συμπεριλαμβανομένων δηλαδή των οργάνων της διοίκησης που εκδίδουν κανονιστικές πράξεις. Στη θεωρία υποστηρίζεται πειστικά ότι η αρμοδιότητα αυθεντικής ερμηνείας δεν αφορά κάθε ουσιαστικό νόμο αλλά περιορίζεται στους τυπικούς νόμους, που ψηφίζονται από τη Βουλή και δημοσιεύονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας²⁸. Μάλιστα, κατά τη ρητή συνταγματική επιταγή του άρθρου 72 παρ. 1,

κύρωση διοικητικής πράξεως, της οποίας η νομιμότητα είναι εκκρεμής ενώπιον των δικαστηρίων, να μην προσβάλλει το δεδικασμένο ή την αρχή της μη αναδρομικότητας των διατάξεων που επιβάλλουν κυρώσεις, να αιτιολογείται από λόγους δημοσίου συμφέροντος και να μην προσβάλλει την αρχή της αναλογικότητας, ΣτΕ 1773/2020, σκέψη 4, με περαιτέρω παραπομπές στη νομολογία.

²⁶ Άρθρο 7 παρ. 1 Σ., σύμφωνα με το οποίο «έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης». Αναλυτικά Ν. Ανδρουλάκης, *Ποινικό Δίκαιο. Γενικό Μέρος. Θεωρία για το Έγκλημα*, Τόμος Ι, 2006, σελ. 120 επ. · Δ. Βούλγαρης, «Άρθρο 7», σε: Σπ. Βλαχόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Γ. Τασόπουλος, *Σύνταγμα*, ό.π., σελ. 42 επ.

²⁷ Άρθρο 78 παρ. 2 Σ., κατά το οποίο «φόρος ή άλλο οποιοδήποτε οικονομικό βάρος δεν μπορεί να επιβληθεί με νόμο αναδρομικής ισχύος που εκτείνεται πέρα από το οικονομικό έτος το προηγούμενο εκείνου κατά το οποίο επιβλήθηκε».

²⁸ Σπ. Βλαχόπουλος, *Η αυθεντική ερμηνεία των νόμων*, ό.π., σελ. 39 (51-52) · Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2022.

νομοσχέδια και προτάσεις νόμων για την αυθεντική ερμηνεία νόμων συζητούνται και ψηφίζονται αποκλειστικά στην Ολομέλεια της Βουλής και ως εκ τούτου η αρμοδιότητα του άρθρου 77 παρ. 1 δεν επιτρέπεται να μεταβιβαστεί σε οιοδήποτε άλλο κρατικό όργανο με νομοθετική εξουσιοδότηση²⁹.

Β. Προϋποθέσεις άσκησης της αρμοδιότητας αυθεντικής ερμηνείας

Το Σύνταγμα απονέμει την αρμοδιότητα αυθεντικής ερμηνείας των νόμων στη νομοθετική λειτουργία χωρίς να καθορίζει ρητώς προϋποθέσεις για την άσκησή της. Προϋποθέσεις μπορούν όμως να συναχθούν ερμηνευτικά, υπό το φως του σκοπού που εξυπηρετείται με τη συνταγματική διάταξη: Η παροχή της δυνατότητας στον νομοθέτη να καθορίσει ο ίδιος με δεσμευτικό τρόπο και αναδρομική ισχύ το ακριβές περιεχόμενο ρυθμίσεων που έχει θεσπίσει κατά το παρελθόν αποτελεί μέσο διαφύλαξης ή αποκατάστασης της *ασφάλειας δικαίου*, η οποία πιθανώς διακυβεύεται, αν η διατύπωση ορισμένου νόμου καταλείπει περιθώρια για περισσότερες, εξίσου υποστηρίξιμες ερμηνευτικές εκδοχές. Και τούτο, διότι η συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ασφάλειας δικαίου³⁰ επιτάσσει, μεταξύ άλλων, τη *σαφήνεια* των κανόνων δικαίου και τον προβλέψιμο χαρακτήρα των εννόμων σχέσεων, ώστε να είναι δυνατό

11

²⁹ Τούτο συνδέεται άλλωστε με τον αρχικό σκοπό της απονομής αποκλειστικής αρμοδιότητας αυθεντικής ερμηνείας των νόμων στη νομοθετική λειτουργία, προκειμένου να αποτρέπεται η αυθεντική ερμηνεία από όργανα της εκτελεστικής εξουσίας, ακόμη και βάσει σχετικής νομοθετικής εξουσιοδότησης, βλ. ήδη ΣτΕ 866/1950, σελ. 4-5: Ο νομοθέτης «*παρέσχε εις τὸν Ὑπουργὸν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιλύῃ τὰς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου προκύπτουσας ἀμφισβητήσεις, οὐχὶ ὁμως καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ αὐθεντικῶς τὰς κειμένας διατάξεις, ὅπερ εἶναι ἔργον τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας κατὰ τὸ ἄρθρον 26 τοῦ Συντάγματος, μὴ δυναμένης ἄλλως τε νὰ παράσχη εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τοιαύτην εὐρεῖαν ἐξουσιοδότησιν*». Για τις προεκτάσεις του σχετικού προβληματισμού βλ. Π. Παραρά, «*Άρθρον 77*», σε: *Σύνταγμα 1975*, ὁ.π., σελ. 493 επ.

³⁰ Η αρχή της ασφάλειας δικαίου πηγάζει από την αρχή του κράτους δικαίου και κατοχυρώνεται τόσο στο Σύνταγμα όσο και στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του οποίου μάλιστα αποτελεί γενική αρχή, βλ. ΑΕΔ 14/2013, ΣτΕΟΛ. 2034/2011, ΔΕΕ απόφ. της 18ης Νοεμβρίου 2008, υπόθ. *C-158/07 (Förster)*, σκέψη 67. Κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης η αρχή της ασφάλειας δικαίου αποβλέπει στο να εξασφαλίζει το προβλέψιμο των καταστάσεων και των εννόμων σχέσεων που διέπονται από το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΔΕΕ, απόφ. της 10ης Απριλίου 2003, υπόθ. *C-305/00 (Schulin)*, σκέψη 58, και απόφ. της 15ης Σεπτεμβρίου 2005, υπόθ. *C-199/03 (Ιρλανδία κατά Επιτροπής)*, σκέψη 69. Περαιτέρω, κατά τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η προβλεψιμότητα των νομικών ρυθμίσεων αποτελεί ποιοτικό χαρακτηριστικό της ίδιας της έννοιας του δικαίου, ΕΔΔΑ, απόφ. της 25ης Ιουλίου 2013, υπόθ. *Khodorkovskiy και Lebedev κατά Ρωσίας*, σκέψη 779.

στον καθένα να γνωρίζει τις νομοθετικές επιταγές και να διαμορφώνει αντίστοιχα τη συμπεριφορά του. Μπορεί λοιπόν να γίνει δεκτό ερμηνευτικά ότι η άσκηση της αρμοδιότητας αυθεντικής ερμηνείας ορισμένου νόμου προϋποθέτει οπωσδήποτε *ασάφεια* του ρυθμιστικού του περιεχομένου και της κανονιστικής επιταγής που πηγάζει από αυτόν. Αρμόδιο να εξετάσει αν πληρούται η προϋπόθεση της ασάφειας του αυθεντικώς ερμηνευόμενου νόμου είναι το δικαστήριο που καλείται να εφαρμόσει τον ερμηνευτικό νόμο και υποχρεούται να τον ερμηνεύσει, ελέγχοντας και τυχόν αντίθεση του περιεχομένου του στο Σύνταγμα: Αν δικαστικώς δεν διαπιστώνεται ασάφεια του ερμηνευόμενου νόμου, ο νόμος που επιχειρεί την αυθεντική ερμηνεία (κρίνεται ότι) δεν είναι πράγματι ερμηνευτικός κατά περιεχόμενο και επομένως η ισχύς του εκκινεί από τη δημοσίευσή του, όπως ορίζει το άρθρο 77 παρ. 2 του Συντάγματος.

- 12 Από την αρχή της ασφάλειας δικαίου απορρέει και η *δεύτερη* προϋπόθεση της αυθεντικής ερμηνείας των νόμων, η οποία συνίσταται στη μέριμνα του νομοθέτη να δηλώνει ρητώς στο γράμμα του ερμηνευτικού νόμου ότι με τις ρυθμίσεις του επιχειρείται αυθεντική ερμηνεία συγκεκριμένης διάταξης, η οποία (πρέπει να) προσδιορίζεται επακριβώς. Διασφαλίζεται έτσι η σαφήνεια τόσο του σκοπού που επιδιώκεται να εξυπηρετηθεί με τη θέσπιση του ερμηνευτικού νόμου όσο και του ακριβούς αντικειμένου της αυθεντικής ερμηνείας, ώστε να μην καταλείπονται αμφιβολίες και να αποτρέπονται νέες ασάφειες. Άλλωστε, με τη θέσπιση ερμηνευτικού νόμου ο νομοθέτης καθομολογεί στην πραγματικότητα την αποτυχία του να ανταποκριθεί σε βασικές απαιτήσεις της συνταγματικής αρχής της ασφάλειας δικαίου και επιχειρεί να την αποκαταστήσει: Τουλάχιστον στο πλαίσιο της αποκατάστασης της ασφάλειας δικαίου επιβάλλεται οι θεσπιζόμενες ρυθμίσεις να ανταποκρίνονται στον μέγιστο βαθμό σαφήνειας. Τούτο επιτυγχάνεται ακριβώς με την *πανηγυρική* διατύπωση του ερμηνευτικού νόμου, στην οποία περιλαμβάνεται ρητή αναφορά ότι η θεσπιζόμενη νεά ρύθμιση αντιστοιχεί στην «έννοια» ή συνθηθέστερα στην «*αληθή έννοια*»³¹ της εκάστοτε ερμηνευόμενης διάταξης.

³¹ Πρβλ. ενδεικτικά από την πρόσφατη νομοθεσία τις διατάξεις του άρθρου 46 παρ. 1 και 2 ν. 4963/2022 περί συστάσεως Δικαστικής Αστυνομίας (Α' 149), το οποίο φέρει ως τίτλο «Αληθής έννοια των διατάξεων σχετικά με τη δυνατότητα άσκησης καθηκόντων διεύθυνσης στα δικαστήρια και στις εισαγγελίες»: «1. Κατά την αληθή έννοια του τρίτου εδαφίου της παρ. 5 του άρθρου 17 και του τρίτου εδαφίου της παρ. 3 του άρθρου 18 του ν. 4938/2022 (Α' 109), η απαγόρευση επανεκλογής του ίδιου προσώπου ως προέδρου ή τακτικού μέλους συμβουλίου διεύθυνσης στον ίδιο βαθμό ιεραρχίας αφορά και στις θητείες όσων είχαν εκλεγεί στον ίδιο βαθμό ιεραρχίας πριν την έναρξη ισχύος των ως άνω διατάξεων. 2. Κατά την αληθή έννοια του δεύτερου εδαφίου της παρ. 10 του [άρθρου 17](#)

Η πανηγυρική διατύπωση του ερμηνευτικού νόμου κρίνεται ως υποχρεωτική για τον νομοθέτη από μέρος της νομολογίας³² και από την κρατούσα και πειστικότερη άποψη στη θεωρία³³. Ασφαλώς η πανηγυρική διατύπωση αποτελεί απλώς αναγκαία και όχι ικανή συνθήκη της αυθεντικής ερμηνείας: Απόκειται στον δικαστή³⁴ ως εφαρμοστή

του ν. [4938/2022](#), στην τετραετία, πέραν της οποίας δεν μπορεί να ασκήσει καθήκοντα διεύθυνσης ο ίδιος δικαστικός λειτουργός, συνυπολογίζεται και ο προγενέστερος της ενάρξεως ισχύος της ως άνω διατάξεως χρόνος διεύθυνσης στο ίδιο δικαστήριο». Όταν η αυθεντική ερμηνεία αφορά το πεδίο εφαρμογής της ερμηνευόμενης διάταξης ορίζεται ότι «η αληθής έννοια» του νόμου «καταλαμβάνει» την προσδιοριζόμενη περίπτωση, πρβλ. το άρθρο 93 του ν. 4745/2020 περί επιτάχυνσης εκδίκασης εκκρεμών υποθέσεων (Α'), με τίτλο «Ερμηνευτική διάταξη του άρθρου 67 του ν. 4735/2020»: «*Η αληθής έννοια του άρθρου 67 του ν. 4735/2020 (Α' 197) καταλαμβάνει αποκλειστικά και μόνο περιπτώσεις που έχουν ελεγχθεί από τις Υπηρεσίες Δημοσιονομικού Ελέγχου του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους και το Ελεγκτικό Συνέδριο έως τη λήξη του προληπτικού ελέγχου και οι οποίες κρίθηκαν νόμιμες πριν την πληρωμή τους από τους Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού [...]*».

³² Η γνώμη περί υποχρεωτικής «πανηγυρικής διατυπώσεως» του ερμηνευτικού νόμου υποστηρίχθηκε για πρώτη φορά από τη μειοψηφία στην απόφαση της Ολομελείας του Συμβουλίου της Επικρατείας της 14ης Απριλίου 1978, που αφορούσε ζήτημα αναδρομικής ή μη εφαρμογής νόμου στο πεδίο της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, βλ. ΣτΕΟΛ 1237/1978: «*Κατὰ τὴν γνώμην ὁμως τεσσάρων μελῶν του δικαστηρίου, αἱ ἐν λόγῳ διατάξεις, μὴ διατυπώμεναι σαφῶς ὡς ἐρμηνευτικά, εἶναι ἀναδρομικοῦ χαρακτῆρος, δοθέντος ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκτάσεως της ἀναδρομικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἐρμηνευτικοῦ νόμου, πάντως ἢ ὑπὸ τοῦ νομοθέτου ἐνάσκησις τῆς ἐξαιρετικῆς ἐξουσίας τῆς αὐθεντικῆς ἐρμηνείας δέον νὰ διαδηλοῦται πανηγυρικῶς, κατὰ τὴν ἐννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ἄρθρου 77 παρ. 1 του Συντάγματος, ὥστε δὲν συγχωρεῖται, προκειμένης διατάξεως ἀναδρομικῆς ἀπλῶς ἰσχύος, κατὰ τὴν σαφῆ αὐτῆ διατύπωσιν, ὡς ἐν προκειμένῳ, νὰ ἐφαρμόζεται αὐτὴ ὡς αὐθεντικῶς ἐρμηνευτικῆ, καίτοι ἡ μοναδικὴ πρὸς τοῦτο ἀρμοδίᾳ νομοθετικῆ ἐξουσία δὲν προκύπτει, κατὰ τ' ἀνωτέρω, ὅτι ἐπεδίωξε τοῦτο*». Στην πορεία το Συμβούλιο Επικρατείας έχει κάνει δεκτό ότι η απλή αναφορά στην εισηγητική έκθεση νόμου ότι «η θέσπιση των διατάξεων του άρθρου αυτού αποσκοπεί στην ερμηνεία και ουσιαστικά στη διατύπωση της βούλησης του νομοθέτη» δεν αρκεί για τη διάγνωση της πρόθεσης του νομοθέτη να θεσπίσει ερμηνευτικό νόμο, βλ. ΣτΕ 3407/2006, σκέψη 8, όπου διατυπώνεται όμως και μειοψηφία, κατά την οποία η πρόθεση του νομοθέτη να θεσπίσει ερμηνευτική διάταξη μπορεί να προκύπτει και από την εισηγητική έκθεση του νόμου, ανεξαρτήτως του αν αποτυπώνεται ή όχι πανηγυρικά στο κείμενο της διάταξης, με παραπομπή στη νομολογία του Αρείου Πάγου.

³³ Π. Παραράς, «Άρθρον 77», ό.π., σελ. 466 (488)· Σπ. Βλαχόπουλος, *Η αυθεντική ερμηνεία των νόμων*, ό.π., σελ. 39 (48 επ.)· Γ. Γεραπετρίτης, «Άρθρο 77», σε: Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης, *Σύνταγμα*, ό.π., σελ. 1196 (1200)· Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, ό.π., σελ. 593.

³⁴ Πρβλ. ενδεικτικά ΣτΕ 1716/2007, σκέψη 4: «*η διάταξη αυτή, παρά τη διατύπωσή της ως ερμηνευτικής, δεν είναι πράγματι ερμηνευτική και, επομένως, ισχύει, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρ. 2 του άρθρου 77 του Συντάγματος, από τη δημοσίευση του νόμου στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*».

του δικαίου να κρίνει αν ο εφαρμοστέος νόμος που επιχειρεί την αυθεντική ερμηνεία είναι πράγματι ερμηνευτικός.

III. ΜΗ ΑΝΑΔΡΟΜΙΚΟΤΗΤΑ ΨΕΥΔΟΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ (ΑΡΘΡΟ 77 ΠΑΡ. 2)

1. Η δικαιολογητική βάση του συνταγματικού κανόνα

- 13 Το Σύνταγμα απονέμει δια του άρθρου 77 παρ. 1 στη νομοθετική λειτουργία την αρμοδιότητα αυθεντικής ερμηνείας των νόμων και την οριοθετεί δια του άρθρου 77 παρ. 2: Νόμοι που θεσπίζονται κατ' επίκληση της αρμοδιότητας αυθεντικής ερμηνείας χωρίς να είναι πράγματι ερμηνευτικοί, ισχύουν μόνο από τη δημοσίευσή τους και εφεξής. Η συνταγματική επιταγή του άρθρου 77 παρ. 2 δεν απαγορεύει τη θέσπιση νόμων που δεν είναι πράγματι ερμηνευτικοί ούτε ορίζει ότι η εφαρμογή τους είναι αντίθετη στο Σύνταγμα. Ορίζει απλώς ότι η ισχύς τους δεν επιτρέπεται να ανατρέξει σε χρονικό σημείο που προηγείται της ημερομηνίας δημοσίευσής τους³⁵. Η δικαιολογητική βάση της επιταγής καθίσταται εμφανής υπό το φως της λειτουργίας της αυθεντικής ερμηνείας των νόμων ως μέσου αποκατάστασης της ασφάλειας δικαίου: Εφόσον ο θεσπιζόμενος νόμος δεν συντείνει πράγματι στην άρση της αμφισβήτησης περί του αληθούς νοήματος ορισμένης ασαφούς διάταξης νόμου, δεν είναι συνταγματικά ανεκτή η άσκηση της ερμηνευτικής αρμοδιότητας που απονέμεται κατ' *εξάιρεση* στη νομοθετική λειτουργία και περιορίζει την ερμηνευτική εξουσία του δικαστή. Από την άποψη αυτή, ο συνταγματικός κανόνας του άρθρου 77 παρ. 2 λειτουργεί ως *απώτατο όριο του νομοθετικού περιορισμού* της ερμηνευτικής εξουσίας του δικαστή. Η αξιολόγηση της ευχέρειας θέσπισης ερμηνευτικών νόμων ως εξαιρετικής αρμοδιότητας που λειτουργεί περιοριστικά έναντι της δικαστικής ερμηνείας των νόμων σημαίνει, *πρώτον*, ότι η νομοθετική ευχέρεια αυθεντικής ερμηνείας πρέπει να ερμηνεύεται στενά, όπως καταρχήν κάθε εξάιρεση με περιοριστικές συνέπειες (*singularia non sunt extendenda*³⁶). Σε περίπτωση αμφιβολίας ο νόμος δεν (πρέπει να)

³⁵ ΣτΕ 1843-1844/2008, σκέψη 10, όπου επισημαίνεται ότι η διάταξη του άρθρου 77 παρ. 2 του Συντάγματος αναφέρεται στην κατά χρόνο ισχύ των ερμηνευτικών νόμων καθώς και ότι από τη διάταξη αυτή δεν δύναται να συναχθεί συνταγματική απαγόρευση θεσπίσεως αναδρομικών νόμων.

³⁶ Και πάντως, οι εξαιρέσεις δεν πρέπει να ερμηνεύονται με μεγαλύτερη ευρύτητα από την αναγκαία (*singularia non sunt extendenda praeter necessitatem*), βλ. για την εν λόγω άποψη ιδίως στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου και τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης M. Herberger, *Ausnahmen sind eng auszulegen. Die Ansichten beim Gerichtshof der Europäischen Union*, 2017, σελ. 60 επ.

κρίνεται ως ερμηνευτικός³⁷. Δεύτερον, η συνδρομή ή μη των προϋποθέσεων άσκησης της εξαιρετικής αρμοδιότητας δεν απόκειται στην εκτίμηση του νομοθέτη αλλά ελέγχεται δικαστικά: Εξετάζεται αφενός αν ο ερμηνευόμενος νόμος καταλείπει κενά ή ασάφειες που χρήζουν αυθεντικής ερμηνείας προς αποκατάσταση της ασφάλειας δικαίου και, αφετέρου, αν ο νομοθέτης αποσκοπεί να προβεί σε αυθεντική ερμηνεία, διατυπώνοντας πανηγυρικά τον ερμηνευτικό νόμο, με ακριβή προσδιορισμό της κρίσιμης διάταξης. Τρίτον, αν κριθεί ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αυθεντικής ερμηνείας, ο ψευδοερμηνευτικός νόμος ισχύει *ex nunc*³⁸ και λειτουργεί πρακτικά όχι ως αναδρομική ερμηνεία αλλά ως απλή νομοθετική τροποποίηση της ήδη θεσπισθείσας διάταξης.

2. Νομολογιακή αντιμετώπιση

Η νομολογία ακολουθεί τις κατά τα παραπάνω βασικές παραδοχές και διενεργεί **14** έλεγχο συνδρομής των προϋποθέσεων της αυθεντικής ερμηνείας σε δύο στάδια, προκειμένου να κριθεί αν ο νόμος είναι γνησίως ερμηνευτικός ή ψευδοερμηνευτικός. Πρώτον, εξετάζεται αν η ερμηνευόμενη διάταξη είναι πράγματι ασαφής και αν δικαιολογείται έτσι η αυθεντική ερμηνεία της προς αποκατάσταση της ασφάλειας δικαίου³⁹: *«Η ενάσκηση της εξουσίας αυθεντικής ερμηνείας από το νομοθέτη υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο, προϋποθέτει δε διάταξη ασαφούς και αμφιβόλου εννοίας, δημιουργούσα αβεβαιότητα και χρήζουσα ερμηνείας, η οποία προσδίδει πλέον σε αυτήν συγκεκριμένη έννοια, οπότε η ερμηνευτική διάταξη συνισχύει μετά της ερμηνευομένης και έχει συνεπώς αναδρομική ισχύ»*⁴⁰. Ένδειξη σαφήνειας είναι η αδιάστικτη⁴¹ ή πάντως ρητή

³⁷ Π. Παραράς, «Άρθρον 77», ό.π., σελ. 466 (489), με παραπομπή στη γαλλική βιβλιογραφία.

³⁸ ΣτΕ 2682/2014, σκέψη 7: *«Πρόκειται περί θεσπίσεως νέου κανόνα δικαίου, δια ψευδοερμηνευτικού νόμου, ο οποίος θα ισχύσει για το μέλλον, του αυτοχαρακτηρισμού αυτού ως ερμηνευτικού μη δυναμένου να προσδώσει σε αυτόν αναδρομική ισχύ, διότι τούτο ρητώς αποκλείεται από την προαναφερθείσα παρ. 2 του άρθρου 77 του Συντάγματος»*, με παραπομπή στις ΣτΕ 894/1979 Ολ., 489/1986 πρβλ. ΑΠΟΛ 186/1980, 29/2003.

³⁹ Βλ. ενδεικτικά από την πρόσφατη νομολογία των ανωτάτων δικαστηρίων βλ. ΑΠ 1642/2022 · ΣτΕ 2116/2019, σκέψη 13 · ΣτΕ 1818/18, σκέψη 8.

⁴⁰ ΣτΕ 2682/2014, σκέψη 7.

⁴¹ ΣτΕ 1334/2010, σκέψη 3: *«Η διάταξη όμως αυτή δεν είναι πράγματι ερμηνευτική, διότι η παρ. 1 του άρθρου 3 του ν. 997/1979 είναι αδιασπίκτως διατυπωμένη ως προς τα πρόσωπα που υπάγονται στην ασφάλιση του Τ.Ε.Α.Μ. [...] Συνεπώς, η παρ. 6 του άρθρου 3 του ν. 997/1979, όπως προσετέθη με την παρ. 1 του άρθρου 29 του ν. 1759/1988, αφού δεν είναι πράγματι ερμηνευτική, ισχύει, κατά τα οριζόμενα στην παρ. 2 του άρθρου 77 του Συντάγματος, από τη δημοσίευσή του τελευταίου τούτου νόμου στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως»*. Ομοίως ΣτΕ 358/2004 (σκέψη 3) · ΣτΕ 3653/2002 (σκέψη 6) · ΣτΕ 1126/2002.

διατύπωση ορισμένης ρύθμισης που δεν χρήζει ερμηνείας⁴², ενώ ως ένδειξη προς την κατεύθυνση της ασάφειας κάποιας διάταξης έχει γίνει δεκτή η διακύμανση της νομολογίας ανωτάτου δικαστηρίου ή οι αντιθέσεις μεταξύ της νομολογίας περισσότερων ανωτάτων δικαστηρίων σχετικά με την ερμηνεία της⁴³.

- 15 Δεύτερον, εξετάζεται αν ο ερμηνευτικός νόμος αποσκοπεί στην αυθεντική ερμηνεία διατάξεων προγενέστερων νόμων: Η πανηγυρική διατύπωση δεν κρίνεται απαραίτητως ως αναγκαία, αξιολογείται όμως ως επιβεβαιωτική ένδειξη για τον ερμηνευτικό σκοπό του νομοθέτη⁴⁴. Κρίσιμη είναι πάντοτε η πρόθεση του νομοθέτη, όπως συνάγεται από την ερμηνεία του θεσπιζόμενου νόμου, λαμβανομένης υπ' όψιν ακόμη και της εισηγητικής του έκθεσης⁴⁵. Σε κάθε περίπτωση πάντως, δεν κρίνεται ως πράγματι ερμηνευτικός ο νόμος, με τον οποίο ρυθμίζεται ζήτημα διαφορετικό από εκείνο που αφορά η ερμηνευόμενη διάταξη⁴⁶.

IV. ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- 16 Παρά τον δικαστικό έλεγχο της τήρησης των προϋποθέσεων άσκησης της αρμοδιότητας νόμουσαυθεντικής ερμηνείας των νόμων, διατυπώνονται πλέον επιφυλάξεις ως

⁴² ΑΠ 1642/2022, που έκανε δεκτό ότι η διάταξη του άρθρου 10 του νδ [1204/1972](#) είναι σαφής και δεν επιδέχεται αυθεντικής ερμηνείας, καθόσον αφορά τη φύση της σχέσης που συνδέει με ειδικές συμβάσεις τους θεράποντες ιατρούς ειδικοτήτων με το ΙΚΑ, επειδή «*προβλέπει ρητά, ότι οι ειδικές αυτές συμβάσεις δεν συνιστούν σχέσεις ή συμβάσεις εργασίας*». Βλ. από την πρόσφατη νομολογία περιπτώσεις σαφών διατάξεων που δεν χρήζουν ερμηνείας ΣτΕ 1818/18 (σκέψη 8) · ΣτΕ 1082/2015 (σκέψη 4), 4261/2011, 1334/2010, 998/2010, 2995/2009, 2776/2009, 2011/2006 (σκέψη 6), 324/2003 (σκ. 4).

⁴³ ΣτΕ 2116/2019, σκέψη 13.

⁴⁴ ΣτΕ 2116/2019, σκέψη 13.

⁴⁵ Βλ. ενδεικτικά ΣτΕ 1818/18, σκέψη 8: «*Επειδή, στη νεότερη διάταξη του άρθρου 32 του ν. 4144/2013 δεν αποτυπώνεται ούτε πανηγυρικά στο κείμενό της η πρόθεση του νομοθέτη να θεσπίσει ερμηνευτική διάταξη, ούτε, άλλωστε, προκύπτει τέτοια πρόθεση από την εισηγητική έκθεση του νόμου (βλ. ΣτΕ 1465-6/2008 Ολομ., 2667/2009 7μ., 4733/2014), [...] δεν μπορεί να θεωρηθεί ως γνησίως ερμηνευτική διάταξη και, ως εκ τούτου, δεν έχει, σύμφωνα με το άρθρο 77 παρ. 2 του Συντάγματος, αναδρομική ισχύ, αλλά ισχύει μόνο από τη δημοσίευση του νόμου αυτού στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, δηλαδή από 18.4.2013 (πρβ. ΣτΕ 1465/2008 Ολομ., 2667/2009 7μ., 1334/2010, 911, 4733/2014, 1082/2015)*».

⁴⁶ ΣτΕ 826/2002, σκέψη 4: «*Συνεπώς, το προαναφερθέν άρθρο 25 του ν. 1654/1986, με το οποίο ρυθμίζεται το διαφορετικό ζήτημα της μη καταβολής στους γιατρούς που απελύθησαν αποζημιώσεως λόγω καταργήσεως της θέσεως που κατείχαν, δεν είναι διάταξη νόμου πράγματι ερμηνευτικού και, ως εκ τούτου, ισχύει, κατά το άρθρο 77 παράγραφος 2 του Συντάγματος, από τις 24.11.1986, ημερομηνία δημοσίευσής του εν λόγω νόμου (ΣτΕ 1997/00, 2096, 2097/98 κ.ά.)*».

προς τη χρησιμότητα της ρητής συνταγματικής της κατοχύρωσης. Στη θεωρία υποστηρίζεται η άποψη ότι πρόκειται για διάταξη που εν μέρει έχει απωλέσει τη βασική της λειτουργία, η οποία συνίσταται στην αποκατάσταση της ασφάλειας δικαίου από την ίδια τη νομοθετική λειτουργία και την προστασία της από επεμβάσεις οργάνων της εκτελεστικής εξουσίας: Ενόψει των συνεπειών της αυθεντικής ερμηνείας και της δέσμευσης των δικαστηρίων από τις ρυθμίσεις των ερμηνευτικών νόμων, προκαλείται ενίοτε η εντύπωση ότι στην πράξη αποτελεί μάλλον έναν τρόπο επέμβασης του νομοθέτη στη δικαστική εξουσία παρά μια εγγύηση προστασίας του από την εκτελεστική⁴⁷. Από την άρση των αμφιβολιών που εξυπηρετεί η αρμοδιότητα αυθεντικής ερμηνείας έχουμε έτσι οδηγηθεί σε αμφιβολίες ως προς την πραγματική σκοπιμότητα της άσκησης της. Οι προβληματισμοί θα μπορούσαν πάντως να αμβλυνθούν από τον ίδιο τον νομοθέτη, μέσω της βελτίωσης της ποιότητας των θεσπιζόμενων νόμων, τόσο ως προς τη διατύπωση όσο και ως προς την επαρκή και εμπειριστατωμένη αιτιολόγησή τους⁴⁸. Τούτο θα συνέτεινε στη σαφήνεια των ρυθμίσεων και στον πρακτικό περιορισμό της ανάγκης για αυθεντική ερμηνεία τους, επαναφέροντας την αρμοδιότητα του άρθρου 77 παρ. 1 στον συνταγματικά θεμιτό ρόλο της: Στον ρόλο μιας αρμοδιότητας με *διορθωτική λειτουργία* που ασκείται *μόνον κατ' εξαίρεση*, για την αποκατάσταση της ασφάλειας δικαίου ως θεμελιώδους δικαιοκρατικής επιταγής.

⁴⁷ Σπ. Βλαχόπουλος, *Η αυθεντική ερμηνεία των νόμων*, ό.π., σελ. 75: «Ο κύριος ρόλος της αυθεντικής ερμηνείας εντοπίζεται σήμερα σε μια θεσμοποιημένη προσπάθεια επέμβασης της νομοθετικής στη δικαστική εξουσία» ενώ «ο σύγχρονος νομικός πολιτισμός δεν έχει ανάγκη από περισσότερους νόμους που θα ερμηνεύουν ο ένας τον άλλον, αλλά από καλύτερους νόμους και από μια πιο ανεξάρτητη δικαστική εξουσία» · με περαιτέρω παραπομπή σε Σ. Σταματατόπουλο, *Η δικονομική αναδρομή των νέων ουσιαστικών και ερμηνευτικών νόμων*, 1989, σελ. 151 επ.

⁴⁸ Για την παρατήρηση ότι η επαρκής αιτιολόγηση των ρυθμίσεων επιβάλλεται συνταγματικά τόσο από τη δημοκρατική αρχή όσο και από την αρχή του κράτους δικαίου, Ν. Σημαντήρας, *Ο θεσμικός ρόλος του Συμβουλίου της Επικρατείας μεταξύ δημοκρατικής αρχής και κράτους δικαίου*, ΕφημΔΔ 2018, σελ. 588 (609).